

Úloha č. 2 Z Jeruzalema do Babylona

Štruktúra Dan 1

Môžeme si všimnúť, že Daniel 1. kapitola je usporiadaná do chiasmickej štruktúry (podľa gréckeho písmena χ *chi*). Môžeme si to zobrazit' nasledovne.¹

- A vv. 1-2 - *napätie* - Babylonci dobijú Judsko (Pán mu vydal do rúk... v.2)
- B vv. 3-7 - mládenci sú vzatý na prevýchovu
- C v. 8 - Daniel sa chce vyhnúť znečisteniu
- D vv. 9-14 - Daniel vykoná skúšku (Boh dal, aby Daniel našiel ... priazeň... v. 9)
- D1 v. 15 - *rozhodnutie* - Daniel v skúške víťazí
- C1 - v. 16 - Daniel sa vyhýba znečisteniu
- B1 - vv. 17-20 - mládenci víťazia v prevýchove (Boh dal týmto štyrom mladíkom... v. 17)
- A1 - v. 21 - Daniel vidí koniec Babylončanov

Môžeme si všimnúť, že príbeh je riadený rozhodnutiami ľudských postáv, ale v kľúčových okamihoch vo veršoch 2, 9 a 17 preda len do popredia vystupuje Boh ako ten, ktorý dáva úspech, najskôr Nabukadnésarovi pri dobýjaní Jeruzalema, potom Danielovi pri vyjednávaní a napokon všetkým štyrom mládencom pri výchove. Niekedy sa môžeme nechať strhnúť aktivitou ľudí v príbehoch knihy Daniel a nevšimnúť si, že skutočným dejateľom je Hospodin. Stredobodom kapitoly je Danielovo víťazstvo v skúške, ktoré mu dal Boh. Je to vlastne akýmsi uistením pre človeka, ktorý aj za nepriaznivých okolností chce zostať verný Bohu, že Boh dá silu, schopnosti a uspôsobí okolnosti pre víťazstvo.

Prvé štyri kapitoly knihy Daniel ukazujú na proces obrátenia babylonského kráľa Nabukadnésara. To, že mu dal Hospodin víťazstvo nad Judskom je len počiatkom tohto všetkého. Verš 21 treba čítať v súvislosti s veršami 1 a 2. Zmienka o Kýrovi je odpoveďou na to, že Babylon nebol ustanovený Bohom za večné kráľovstvo a napriek tomu, že Boh dal Judsko do rúk Nabukadnésara, zmienka o Kýrovi predznamenáva návrat Božieho ľudu späť do zaslúbenej zeme.

Nedeľa: Božia zvrchovanosť

(Dan 1,1.2 SEkP) ¹*V tret'om roku kral'ovania judského kráľa Jojakíma prišiel babylonský kráľ Nebukadnesar k Jeruzalemu a obľahol ho. ²Pán mu vydal do rúk judského kráľa Jojakíma i časť náčinia Božieho domu. Odniesol ich do krajiny Šínár, do domu svojho boha. Ná doby zanesol do klenotnice svojho boha.*

"Úvodné slová kapitoly predstavujú historické, geografické aj teologické nastavenie celej knihy."² Udalosť, ktorá je tu popisovaná sa odohrala v roku "605 pr. Kr."³ takže udalosti

¹ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7. str. 112.

v knihe Deniel nasledujú po tomto roku. Geograficky sa nachádzame v oblasti Babylónie. História ukazuje, že celkovo bol Jeruzalem obliehaný tri krát a došlo k trom presídľovacím vlnám. STEFANOVIČ ich sumarizuje nasledovným spôsobom:

1. V roku 605 pr. Kr. boli odvečení do Babylona členovia kráľovskej rodiny a šľachty, vrátane Daniela a jeho priateľov (2Krl' 24,1.2; 2Krn 36,5-7).
2. V roku 597 pr. Kr. boli do exilu v Babylone odvedení kráľ Jójakín, kniežatá a kňazi, vrátane proroka Ezechiela (2Krl' 24,10-14; 2Krn 36,10).
3. V roku 586 pr. Kr. boli do babylonského zajatia odvedení kráľ Sidkijáš a všetci zvyšní ľudia (2Krl' 25,1-21; 2Krn 36,17-20).⁴

Teologické nastavenie je však najzaujímavejšie, pretože to, čo nás môže zo začiatku udiviť, je skutočnosť, ktorú oznamuje druhý verš. "Pán mu vydal do jeho rúk..." Avšak je to len upozornenie na to, že "niekoľko minulých Hospodinových výrokov došlo naplneniu"⁵ a to (Jer 21,7; 27,6-8; 29,21; 32,3.4; 34,2.3.20.21; 37,17; 38,3.18.21-23; 46,26). Ďalej to, že "Pán vydal..." má čitateľa upozorniť na fakt, že za babylonským víťazstvom nestoja babylonskí bohovia, ako si to pôvodne Nabukadnesar myslel, ale Hospodin, ktorý je tu nazvaný *adónaj* čo doslova znamená "Panovníci moji"⁶. Tento titul "je výrazom vyznávačského zápasu: Boh je tu pánom."⁷ To teda upravuje Nabukadnesarovu perspektívu, že by mali navrch babylonskí bohovia. Pri samotnom páde Jeruzalema nejde teda o "zlovôľu Nebukadnesara, ani o neosobné osudové udalosti dejín, ale o výraz Hospodinovho zásahu (transformácie) do diania."⁸ Teologický kontext knihy Daniel teda môžeme zhrnúť nasledovne: "Príčinou zajatia nie je neschopnosť Hospodina ubrániť Jeruzalem, ale situácia je skôr zámerným Božím jednaním [Božím súdom]."⁹

Premiestnenie chrámového pokladu z Jeruzalema do babylonského chrámu ukazuje na spôsob myslenia ľudí v staroveku. Týmto aktom dal Nabukadnesar najavo, že Boh Izraela sa stal zajatcom babylonských bohov. "Je to teda znakom víťazstva Nabukadnesara a jeho boha nad judským kráľom a jeho Bohom. Vojny sa bojovali v mene božom, a bohu prináležal aj lup. Predmety z chrámu sú jeho korisťou. Sú tabu a vkladajú sa do pokladnice, ktorá patrí chrámu pre tento účel."¹⁰ Nabukadnesarovým bohom bol Marduk, napriek tomu, že v jeho mene sa nachádza iný boh, boh Nabu, ten bol však pravdepodobne hlavným bohom Nabukadnesarovho otca.

² STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1. str. 32.

³ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*.. str. 28.

⁴ tamtiež, str. 32.

⁵ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0. str. 15.

⁶ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8. str. 14.

⁷ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 15.

⁸ tamtiež

⁹ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*.. str. 32.

¹⁰ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 121.

Názov Babylona ako "krajiny Šinár" je anachronizmom a má teda teologickú výpoveď. "V Starom zákone tento názov osobitne naznačuje miesto falošného náboženstva, svojvôle a seba vyvyšovania."¹¹ To krásne charakterizuje kráľa Nabukadnesara, jeho pýchu a svojvôľu, ktorá je zaznamenaná v kapitolách 2-4.

Pondelok: Viera pod tlakom

(Dan 1,3-6 SEkP) ³*Potom kráľ povedal svojmu hlavnému dvoranovi Ašpenazovi, aby spomedzi Izraelitov z kráľovského potomstva a zo šľachticov priviedol ⁴mladíkov bez akejkoľvek chyby, pekných na pohľad, nadaných vo všetkej múdrosti, zbehlých a učenívých, ktorí by boli schopní slúžiť v kráľovskom paláci, aby ich vyučoval chaldejskej náuke a reči. ⁵Kráľ im určil denný prídela z kráľovského pokrmu a z vína, ktoré on sám pil. Dal ich tri roky vychovávať a po uplynutí tohto času mali zastávať službu pred kráľom. ⁶Spomedzi Júdovcov boli medzi nimi: Daniel, Chananja, Míšael a Azarja.*

Vv. 3-4: Máme tu niekoľko podrobností, ktoré sa oplatí si všimnúť. Kráľ poverí Ašpenaza aby vybral spomedzi Izraelitov. To znamená, že sa jedná o ľudí, ktorí patria a uctievať, z babylonského pohľadu, porazené Božstvo Hospodina. Ďalej tam máme množstvo charakteristík, ktoré títo vybraní muži musia spĺňať. Musia byť z kráľovského rodu, šľachtici, mladíci bez akejkoľvek chyby, či už vonkajšej (pekní na pohľad), alebo vnútornej (nadaní vo všetkej múdrosti, zbehlí a učeníví). Ašpenaz mal vybrať jednoducho to najlepšie. Nie náhodou nám to pripomína výber obetného zvieraťa, ktoré musí byť mladé a absolútne zdravé a bez chyby. Popri nádobách z Jeruzalemského chrámu aj títo mládenci sú akousi obeťou babylonskému bohu (zasvätení). Sú určení na prevýchovu, aby sa naučili "chaldejskej náuke a reči".

Chaldejci patrili k vládnucej vrstve v Babylone avšak oni sami sa týmto termínom neoznačovali.¹² Chaldec (hebr. *kasdim*) znamená "čarodejník"¹³. Náuka Chaldejov nepozostávala teda len z "histórie, astronómie, matematiky, medicíny, mytológie a kroniky, ale ich aplikáciou do života pomocou astrológie [veštenie z hviezd], oneirológie [vykladanie snov], hepatoskopie [veštenie z vnútorností] a štúdiá iných exorcizmov a ďalších foriem veštenia a mágie."¹⁴ To bol pre Izraelitov problém, pretože Tóra aj Proroci takúto prax zakazovali. Je teda pravdepodobné, že Daniel spolu so svojimi tromi priateľmi sa o týchto praktikách len učili, ale nevykonávali ich. Aj samotné vykladanie snov, ktoré zachytáva kniha Daniel (kapitola 2 a 4) je vykonávané nie pomocou veštech techník (tie sú na to naopak nedostatočné), ale mocou Boha nebies, ktorého Daniel dáva neustále do popredia. Čo sa týka jazyka, museli sa učiť aramejsky, čo bola vtedy medzinárodný jazyk v oblasti politiky a obchodu, akkadsky čo bol jazyk chaldejov a sumersky, čo bol náboženský jazyk v

¹¹ tamtiež

¹² tamtiež, str. 122.

¹³ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9. str. 264.

¹⁴ GOLDINGAY, J. E. *Word Biblical Commentary: Daniel*. str. 123.

Babylone.¹⁵ Toto všetko patrilo k výbave babylonského mudrca, ktorého kráľ používal ako svojho radcu a prostredníka medzi ním a bohmi.

v. 5: "Hebrejské slovo *pat bag*, znamená 'bohaté jedlo', alebo 'vybrané jedlo'. Pochádza zo starovekého perzského slova *patibaga*, ktoré pôvodne znamenalo 'obeť', alebo porciu zvláštneho jedla, ktoré sa podávalo v kráľovskom paláci."¹⁶ Tento výraz nie je bežným výrazom pre stravu v SZ, okrem tohto miesta sa nachádza už len u Dan 11,26. Má to teda teologický presah, nejedná sa len o skutočnosť, že dostávajú kráľovské jedlo. Toto jedlo bolo zasvätené ako obeť bohom a prináleží, aby ho jedli bohom zasvätení jedinci spolu s kráľom. "Týmto spôsobom si kráľ privlastňoval zásluhy aj za ich úspechy."¹⁷ Celkovo ale treba povedať, že konzumácia tohto kráľovského jedla a pitia je len ďalším spôsobom pre zasvätenie týchto mládencov babylonským bohom.

Máme tu použité sloveso *gdl*, ktoré SEkP prekladá ako "vychovávať". Jeho primárny význam je však "stať sa veľkým/významným"¹⁸. "Tento výraz hrá dôležitú úlohu v druhej časti knihy, kde je vo videní často spájaný s pýchou (Dan 8,8-11)."¹⁹ Nabukadnesar chce teda týchto mládencov obrátiť na svoj obraz. Prečo však väčšina prekladov toto sloveso prekladá ako "vychovávať", je ten, že "u Iz 1,2 je spojené s výchovou detí"²⁰. A práve štyria mládenci, ktorí boli vo veku "od pätnástich do osemnástich rokov"²¹, boli ideálny pre vzdelávanie a prevýchovu.

v. 6-7: Mená majú vyznávačský charakter. O Danielovi sme si povedali, že znamená "Boh je môj sudca". Chananja znamená "Hospodin sa zmlouval"²², Míšael znamená "kto je Boh?"²³ a Azarja znamená "pomohol Hospodin"²⁴. Meno v Biblii vyjadruje identitu. Vyznávačské meno znamená, že Boh, alebo Hospodin sa stal súčasťou identity človeka, ktorý jeho meno nesie. A preto, keďže majú byť títo mládenci zasvätení babylonským bohom, musia dostať babylonské mená, kráľ chce, aby sa súčasťou ich identity stali cudzí - babylonskí bohovia. BENEŠ si všíma, že u týchto mien sa striedajú mená s teoformnou koncovkou *el* s menami obsahujúcimi koncovku *jah*. "Meno *El* predstavuje Boha vládcu-sudcu, ktorý je neporovnateľný (nepostihnuteľný, vzdialený, skrytý a neznámy) - transcendentný."²⁵ Naopak Hospodin (JHWH), ktorého reprezentuje koncovka *jah*, "je ten, ktorý je dôverne známy, blízky, milosrdný a pomáha (je imanentný)."²⁶

Ich nové mená sú: Daniel - Béltšaccar, Chananja - Šadrach, Míšael - Mešach a Azarja - Abéd-Nego. Tieto babylonské mená, tak ako sú zapísané v knihe Daniel, sú však zámerne

¹⁵ vid' viacej v: GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 123-124. a tiež v: STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým..* str. 35.

¹⁶ STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým..* str. 35.

¹⁷ tamtiež, str. 37.

¹⁸ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. str. 32.

¹⁹ STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým..* str. 36

²⁰ tamtiež

²¹ tamtiež

²² HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. str. 189.

²³ tamtiež, str. 283.

²⁴ tamtiež, str. 345.

²⁵ BENEŠ, Jiří. *Kniha o Bohu soudci: Teologie knihy Daniel*. str. 18.

²⁶ tamtiež

systematicky komolené. "Takto mená babylonských bohov strácajú svoju vlastnú totožnosť a už nemôžu byť uznávané. Touto lingvistickou operáciou autor knihy Daniel, ba aj samotní nositelia týchto mien naznačujú svoj odpor voči kráľovi."²⁷

Utorok: Pevné rozhodnutie

(Dan 1,8.9 SEkP) ⁸*Daniel si zaumienil, že sa nepoškrvní kráľovskou stravou ani vínom, ktoré píjaval kráľ. Požiadal hlavného dvorana a dovolenie, aby sa nemusel poškrňovať.* ⁹*Boh dal, aby Daniel našiel u hlavného dvorana priazeň a milosrdenstvo.*

Odmietnutie kráľovského jedla tu nie je z dôvodu zdravotného (z Daniela sa nestal vegetarián, pretože v Dan 10,3 je spomenutá Danielova abstinencia od mäsa), ani asketického (prejav smútku pri pôste).²⁸ Podobne ako skomolenie babylonských mien, aj odmietnutie kráľovského pokrmu počas prevýchovy je znamením, že Daniel sa nechce vzdať svojej závislosti na Hospodinovi. Nechce, aby sa z neho stal Chaldejec, zostáva verný Bohu. STEFANOVIČ uvádza tri dôvody odmietnutia tejto stravy: "stravovacie, politické a náboženské".²⁹ Stravovacie dôvody vychádzajú z Tóry, kde Boh určuje čo je čisté a nečisté. Politické dôvody tak isto vychádzajú z Tóry, "kde spoločné jedlo znamenalo uzatvorenie zmluvy alebo spojenectva s partnerom."³⁰ Tu môžeme vidieť, že aj stravovacie, aj politické dôvody sú v podstate náboženskými dôvodmi, tzn. že sa týkajú ich vzťahu s Bohom.

"Boh dal..." je potvrdením Danielovho rozhodnutia zo strany Pána Boha. Zároveň to poukazuje na skutočnosť, že Boh má udalosti vo svojich rukách rovnako ako samotného Daniela a jeho troch priateľov.

Streda: Bezchybní a pekní

(Dan 1,4) Tento text sme rozoberali v časti na pondelok.

(Dan 1,14-17 SEkP) ¹⁴*Dozorca ich slovo vypočul a skúšal to s nimi desať dní.* ¹⁵*Po desiatich dňoch videl, že vyzerali lepšie a boli silnejší než ostatní mladíci, ktorí jedli pokrm z kráľovho prídelu.* ¹⁶*Dozorca odnášal ich prídel a víno, ktoré mali piť a dával im zeleninu.* ¹⁷*Boh dal týmto štyrom mladíkom schopnosť poznať a pochopiť každé písmo a múdrosť. Danielovi okrem toho dal schopnosť porozumieť každé videnie a každý sen.*

Desať dní tu musíme považovať za doslovný časový údaj, nie za symbolický a to preto, lebo symbolické údaje sú charakteristické pre apokalyptický žáner, ktorým nie je Dan 1-6, ale až Dan 7-12. "Zelenina" (hebr. *zeroním*), presnejšie sa jedná o "semienka, zrná alebo obilniny".³¹ Prosperita týchto mladých mužov nebola daná odlišnou kvalitou stravy, ale

²⁷ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3. str. 21.

²⁸ vid': GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 126-127.

²⁹ STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým..* str. 39.

³⁰ tamtiež

³¹ tamtiež, str. 40.

sedemnásty verš jasne odkazuje na Boha, ktorý dal týmto chlapcom zvláštne schopnosti a múdrosť. Tieto dary sú Božou odpoveďou na ich akt viery, ktorý bol zvlášť na Nabukadnesarovom dvore veľmi riskantný. "Marduk, ochranca mesta Babylon bol bohom múdrosti. Mladí Hebreji však verili tomu, že iba Boh Stvoriteľ udeľuje múdrosť."³² Tak ako títo štyria mládenci vyčnievali spomedzi ostatných, tak Daniel vyčnieval spomedzi týchto štyroch. V babylonskej tradícii bola schopnosť rozumieť videniam a snom obzvlášť cenená, pretože verili, že prostredníctvom videní a snov komunikujú s ľuďmi bohovia.

Štvrtok: Záverečná skúška

(Dan 1,17-21 SEKP) *¹⁷Boh dal týmto štyrom mladíkom schopnosť poznať a pochopiť každé písmo a múdrosť. Danielovi okrem toho dal schopnosť porozumieť každé videnie a každý sen. ¹⁸Po uplynutí dní, ktoré kráľ určil, aby ich predviedli, hlavný komorník ich predviedol pred Nabukadnesara. ¹⁹Kráľ sa s nimi zhováral a medzi všetkými sa nenašiel nikto ako Daniel, Chananja, Mišael a Azarja. ²⁰V každej veci, na ktorú sa ich kráľ pýtal a v ktorej šlo o múdrosť, zistil, že desaťkrát prevyšujú všetkých čarodejníkov a veštcov v celom jeho kráľovstve. ²¹Daniel tam zostal až do prvého roku kráľa Kýra.*

Práve preto, že Marduk bol považovaný za boha múdrosti, bola múdrosť cenená ako "najvyšší cieľ, ktorého mohli v živote alebo v akademickej kariére dosiahnuť."³³ Záverečná skúška spočívala v pohovore so samotným kráľom, ktorý im dával riešiť zložité problémy a rôzne hádanky. "V každej veci... v ktorej šlo o múdrosť" týka sa to práve múdrosti, ktorá je v spojitosti s múdrosťou bohov, teda zahŕňa to oblasti, ktoré si kráľ najviac cenil. "Desaťkrát prevyšovali..." jedná sa o zámerné preháňanie, ktorým "chce autor zreteľne odlíšiť tých, ktorí dôverovali Bohu a jeho múdrosti, od tých, ktorí uznanie za svoje úspechy v Babylone pripisovali bezmocným modlám."³⁴

v. 21: Tento verš ukazuje, že Daniel bol v Babylonskom paláci až do prvého roku vlády Kýra. Netreba na tomto základe tvrdiť, že je to aj doba Danielovej smrti. Josephus hovorí o tom, že sa Daniel neskôr presťahoval do východnej časti ríše do mesta Súzy, kde zomrel a podľa židovskej tradície tam bol aj pochovaný.³⁵

To čo je však v tomto verši podstatné, že Daniel prežil svojich dobyvateľov. DOUKHAN pritom poukazuje na "kozmičné rozmery" tohto verša. "Záver 1. kapitoly to naznačuje, keď sa odvoláva na kráľa Kýra, ktorého meno sa v Biblii spája s návratom z vyhnanstva a so záchranou Izraela (2Krn 36,21-23) ako Božou odpoveďou na modlitby a predpovede prorokov (Iz 45,1-13)."³⁶

³² tamtiež, str. 47.

³³ tamtiež, str. 47.

³⁴ tamtiež, str. 48.

³⁵ tamtiež, str. 48.

³⁶ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: Štúdium prorockej knihy Daniel. str. 24.

Použité zdroje a literatura

BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

Biblia: Slovenský ekumenický preklad. 5. Vyd. (3. opravené vyd.) Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015. ISBN 978-80-85486-97-1.

DOUKHAN, Jacques. *Túžba zeme: Štúdium prorockej knihy Daniel*. Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3.

GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 2. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8.

STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým*. Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1.